

a Gandia, abans de Llutxent, i un altre, a prop de mig camí entre Cocentaina i Callosa, avui força més petit, el qual es distingeix com *Quatretonda de Seta*, per la vall on està situat, o simplement *Quatretondeta*; així Cavanilles (II, 205) i el Beato Ribera (1574) i ara encara en pobles veïns.¹ No hi ha motiu per creure que aquesta població ni el seu nom siguin menys antics que els de Quatretonda d'Albaida, car si bé aquella s'ha despoblada en l'últim segle (uns 600 h. el 1847, 440 el 1900, 380 el 1910), abans degué ser encara més gran puix que s'hi compten 164 edificis; les dades més velles indiquen creixença regular. Cavanilles, 60 veïns, en «Beato» 22 cases de cristians nous. Era població morisca, ben cert anterior a la Conquesta. Lapeyre (p.53) li troba 25 cases de moriscos el 1563, i 40 el 1602; i en el cens de 1609 va inclòs entre els moriscos de la Vall de Seta.

D'altra banda, l'augment del *Quatretonda* d'Albaida ha estat més ràpid i modern, com sigui que del S. XVII a finals del XVIII passà de tenir 132 veïns fins a 350 (Cavanilles II, 138). A desgrat d'això ens consta que no és tampoc una fundació moderna, car el 1248 Jaume I, ja va repartir-la, donant-li el nom de *Quartonda*.² Estan. Alberola, fill d'allí, i Nic. Primitiu, insisteixen a fer notar que fins avui entre vells, la denominació popular és *kuartõnda*, i *quartondins* la dels habitants; també vaig observar que al meu inf. de Llutxent se li escapava *kuartõnda* quan parlava distret, tot i que ell, i els de Pinet i del poble mateix, només admetien *kuatreõnda*.

La forma *Quatretonda* oficial s'ha usat, però durant centúries, car no en coneixen d'altra Cavanilles ni Escolano ni SSiv. ni Sarthou que reuneixen notícies de mj. S.XVI, i aa. 1587, 1596, 1604, 1609 i asseguren haver consultat un *Llibre de Privilegis* de l'Arxiu local amb la seva carta de pobl.³ Segons SSiv. fou de població cristiana des d'antic; Reglà troba a «Quatretonda» només cristians vells, en nombre de 150 cases (p. 112); i l'avaluador governatiu de c. 1600 també ho posa així, amb 80 cases de cristians (*El Arch. IV, 381*); cobla pop. (a Albaida): «*Quatretonda* la ronda / Benigani pollós / en Albaida bonica i Agullent llaganyós ---» en fi el fantàstic viatger extremeny Díaz Tanco (a. 1552-92), per mor d'una bufonesca etim. pseudo-musical (veg. aquesta pallasada en el meu art.) ho diu en una forma acastellanada *Cuatrotõnda*.

En conclusió tant *Quartonda*, ja 1248, com *Quatretonda*, també venerable i corroborat pel topònim igual de la comarca alcoiana, són formes molt antigues i ben fundades.

Ara bé, essent impossible d'explicar *Quartonda* o *Quatretonda* per la nostra llengua o per l'àrab; i donat clarament l'aspecte romànic del nom,³ i la seva existència per duplicat ja des d'abans del S.XIII, hem de suposar que és mossàrab; i llavors és natural de veu-

re-hi l'adjectiu ROTÛNDA, d'acord amb la pron. tançada de la o tònica: i amb el fet ben conegut que els dialectes mossàrabs es diferenciaven del català, per conservar intactes la -T- entre vocals i el grup -ND-.

Sobre l'origen de la primera síl·laba *Quat-* ens dóna llum un altre topònim també mossàrab, però del Maestrat: la *Quatremitjana* o *La Quartamitjana*. És una extensa pda. dins el te. de St. Mateu, sobreeixint-ne pel SO., cap als de La Salzadella i de Tírig; avui despoblada, abans ben habitada (i amb semi-independència administrativa definida en concepte de 'quadra') i encara molt esmentada, pels camins i un assegador que la travessen i segueixen. Essent NL menys important, ens serà lícit abreujar ara molt les dades i l'argumentació: a uns vaig oir *kuatremitçana* (St. Mateu i acastellanat *Cuatromichana* en l'IGC) i als altres *kuartamizàna* (Salzadella, i sobretot «camí de la Quartamitjana»). Nom ja molt documentat a l'E. Mj., car se'n compten 8 testimonis en docs. de 1359, 1369, 1378 i 1381; per més que tots ells li donen la forma *La Quadramigana*, -mijana, és sens dubte una deformació que els notaris infligeixen a la forma *Quatremitjana* sota la influència de *quadra*, adaptant-la-hi arbitràriament, ells que no transitant-hi parlant-ne en conversa, no li saben el nom per tradició, però han de tractar de quadres i de les qüestions que les quadres promouen en tota la massa documental de l'arxiu de St. Mateu. La forma viva amb *Quarta-* o *Quatre-* és probable que hagi estat sempre l'única real en la llengua, perquè quan el notari havia de posar «és a la quadra de *Quatremitjana*»⁴ ho escurçava dient «la quadramijana».

Així tenim sens dubte dos noms ben paral·lels i tots dos formats amb CORTE: CORTE ROTUNDA i CORTE MEDIANA. És ben conegut, a tota la Romània l'ús del ll. cl. COHORS, -TIS, contret en CORTE, apareixent per tot arreu en la nostra toponímia en el sentit de 'casa alodial' o 'població senyorial', després: mas amb dependències per al bestiar. L'evolució fonètica fou bifurcada per obra d'una quasi fatal dissimilació que havia de conduir des de **Cortretõnda* a *Cotretõnda* (d'on *Quatretonda*, ultracorregit fugint de la pron. pagesívola); o bé a **Cortetõnda*, perdent-se l'altra r en virtut del mateix fenomen; contret per haplogogia en **Cortõnda* > *Quartõnda* (com el 1248 i avui vulgarment).

En l'altre nom, igualment: el mossàrab **Cortemijana*, ultracorregit *Quatremijana* s'alterà fàcilment, per via fonètica, segons uns llocs (Salzadella) en *Quartamijana*, segons els altres (Sant Mateu) en *Quatremitjana*, a la qual cosa no podia deixar d'ajudar la infl. de *quadra*, que inequívocament es féu sentir en la grafia notarial *Quadramijana*.

Breument recordarem que la vacil·lació en la síl·laba inicial entre *co-* i *qua-* (o entre *go-* / *gua-*) és un fet banal en totes les èpoques i parlars locals: *coranta*